

Dostupnost pornografije djeci (Children's access to pornography)

Lora Vidović

Ured pravobraniteljice za djecu

Koliko je djeci dostupna pornografija?

Prije nego odgovorimo na to pitanje, važno je znati što je zapravo pornografija i zašto je ona za djecu štetna.

Ustavni sud, a to je važno radi praktične primjene i moguće kontrole dostupnosti pornografije, svojom odlukom iz 1998. godine definirao ju je kao „eksplicitno pokazivanje nekog seksualnog ponašanja na nizak, uvredljiv ili ponižavajući način, lišen svake političke, umjetničke ili znanstvene vrijednosti i poruke s namjerom zadovoljenja nekog seksualnog interesa“.

Nešto kasnije detaljnije ćemo objasniti sastavnice ove definicije, no jednako je važno znati i kako pornografija uistinu djecu šteti. Naime, djeca izložena pornografiji dobivaju opasnu poruku da je sve što su vidjela dio normalnog i dopuštenog spolnog ponašanja. Sklona su u igri i ponašanju ponoviti i pokazati što su vidjela pa se tako u odnosu s drugom djecom mogu početi seksualizirano ponašati. Mala djeca, pretjerano izložena seksualnosti odraslih ljudi, oponašaju neprilagođene radnje ili pričaju o njima, ponašaju se drukčije od svojih vršnjaka, a njihovo znanje i seksualni postupci su složeniji i često trebaju stručnu pomoć.

Izloženost djeteta nepoželjnim pornografskim sadržajima uzrokuju velike teškoće u emocionalnom razvoju djeteta, a narušavaju i kontinuitet normalnog seksualnog razvoja te je dijete, suočeno s informacijama neprilagođenima njegovoj dobi, onemogućeno učiti o spolnosti vlastitim prirodnim ritmom. To može dovesti do zbunjenosti, uplašenosti ili traumatiziranosti te ostaviti neizbrisive posljedice na njegov seksualni život.*

Unatoč neospornoj štetnosti, svjedoci smo gotovo pa preplavljenosti medija pornografijom, kako tiskanih, tako i elektronskih.

Primjerice, ako analiziramo male oglase koji se gotovo svakodnevno objavljuju u mnogim dnevnim novinama, oglasnicima i drugim tiskovinama, svakako ćemo u njima naći sve elemente iz definicije Ustavnog suda koju smo gore naveli. Seksualno ponašanje je nedvojbeno izraženo na način da osobe na fotografijama dodiruju tijelo na način koji može biti identificiran sa samozadovoljavanjem, seksualiziranim kontaktom s drugom osobom i poziranjem koje ima za cilj pokušaj ostvarivanja izravnog kontakta s primateljima poruke u smislu poziva, poticanja i motivacije. Eksplicitno pokazivanje ne treba detaljno obrazlagati budući da se radi o fotografijama na kojima su prikazana polugola ili gola ženska tijela u sugestivnim pozama. Namjera poticanja seksualnog nagona putem oglasa je također nedvojbeno, budući da sam sadržaj na koji se oglas odnosi ima za cilj upravo zadovoljenje seksualnog nagona, ili ostvarenje očekivanog ponašanja, odnosno korištenja usluge koja se oglašava, a dodatno je izražen i putem tekstova tipa «vrela mašta, uzbudljivi razgovori, samo za tebe», «vruća sam», «gorim za tobom» i slično, a koji su sastavni dio gotovo svakog oglasa. Samo je po sebi jasno kako su navedene fotografije lišene i svake političke, umjetničke ili znanstvene vrijednosti i poruke.

No, unatoč brojnim pozivima pravobraniteljice za djecu, navedeni oglasi se i dalje objavljuju u nekoliko hrvatskih tiskovina, iako svakako moramo navesti i primjere pozitivne prakse, budući da su Novi lis, Glas Slavonije i Besplatni oglasnik značajno promijenili način ili posve prestali objavljivati ovakve pornografske oglase.

Pitanje dostupnosti dnevnih novina djeci je bespredmetno, budući da i djeca koja su tek naučila čitati pokazuju interes za zabavnim ili edukativnim sadržajima koji se u njima objavljuju. Djeci je dostupno ono što će roditelji, uvjereni u to kako djecu ne izlažu neadekvatnim sadržajima, ostaviti, primjerice, na kuhinjskom stolu, a dnevne novine, ili sve druge tiskovine koje nisu označene pornografskima, to svakako jesu.

Uredu pravobraniteljice za djecu obratilo se i nekoliko roditelja s pritužbom, kako su na kioscima i prodajnim mjestima Tiska izloženi pornografski sadržaji, tiskovine i filmovi, i to na način koji je dostupan i djeci. Da je tome uistinu tako, uvjerali smo se i osobno, na slučajnom odabiru nekoliko kioska Tiska. Naime, DVD-i pornografskog sadržaja izloženi su, ponekad upravo pored, DVD-a s animiranim filmovima, a pornografski časopisi u razini dječjih očiju, iako je njihovo javno izlaganje zabranjeno. Ne radi se, na žalost, o izoliranim primjerima nego svi o tome možemo svjedočiti na gotovo svim kioscima na kojima se prodaju novine. U jednom je čak slučaju, pozvana i policija, nakon čije je intervencije sporni DVD uistinu i uklonjen, ali na žalost, slijedeći je dan ponovo bio izložen. Pravobraniteljica je zatražila od uprave Tiska da spriječi izlaganje pornografskih tiskovine na takav neprimjeren način, ali na žalost, bez učinka.

Na pitanje o izloženosti video kazeta i dvd-a pornografskog sadržaja u videotekama, ni jedan propis do sada nije regulirao posebne prostorne uvjete koje bi videoteke trebale ispunjavati kako pornografski sadržaji djeci ne bi bili dostupni. Također, često smo svjedočili emitiranju pornografskih sadržaja na televiziji, bilo oglašavanjem ili filmovima, u vrijeme u koje je za očekivati da su i djeca pred televizorom.

Nadamo se da će novi Zakon o audiovizualnim djelatnostima ipak dovesti do unapređenja na ovo području, budući da se njime zabranjuje distribucija, prodaja i iznajmljivanje, javno izlaganje i oglašavanje videograma djeci, čija kategorija nije primjerena njihovoj dobi, no početak njegove stvarne primjene ne očekuje se prije 01. siječnja 2008. godine. To zapravo znači, da će osobe koje stavljaju u promet ili prikazuju audiovizualna djela, prije prvog stavljanja u promet javnog prikazivanja, na odgovarajući i jasno vidljiv način istaknuti kategorizaciju djela, a radi zaštite djece i mladih od sadržaja koji je neprimjeren njihovoj dobi.

Vezano uz sankcioniranje, zadani zakonski okviri koji reguliraju pitanje dostupnosti pornografije uopće, pa tako i dostupnosti djeci, određeni su Zakonom o medijima i Kaznenim zakonom. Naime, Zakonom o medijima je propisano kako nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način te kako je zabranjeno javno izlaganje i oglašavanje tiskovina s naslovnicom pornografskog sadržaja. Predviđene kazne su u rasponu od 20.000,00 do 100.000,00 kuna. Zanimljiva je i odredba Kaznenog zakona: člankom 197. je propisano kako će se onaj tko djetetu proda, pokloni, prikaže, javnim izlaganjem ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizualne ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kazniti zatvorom od šest mjeseci do tri godine. Dodatno je, uz prijetnju istom kaznom propisano i sankcioniranje onoga tko djetetu učini pristupačnim slike, sadržaje ili predmete pornografskog sadržaja putem računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu podataka.

Vezano uz dvije razine odgovornosti, prekršajnu i kaznenopravnu, dva su moguća oblika pravne zaštite: u slučaju da je prekršen Zakon o medijima, tijelo nadležno za njegov nadzor je Ministarstvo kulture i ono je slijedom toga nadležno za eventualno podnošenje prekršajne prijave, ali Prekršajnom sudu se može obratiti i svaki zainteresirani građanin koji misli da su mu prava povrijeđena. Za podnošenje kaznene prijave, nadležno je državno odvjetništvo, a pravobraniteljica za djecu je već i zatražila da se postupak pokrene protiv nakladnika koji objavljuju navedene pornografske oglase.

No, kada govorimo o zaštiti djece od neželjenih sadržaja, ne samo pornografskih, nego i nasilnih, onih koji promoviraju nezdrave životne navike i drugih, nikako ne smijemo zanemariti pitanje roditeljske kompetencije i odgovornosti. Roditelji su prije svih pozvani da komunicirajući s djecom, razviju u njima kritički stav prema sadržajima koji im se nude. Osim toga, i ne manje važno, roditelji, odnosno odrasli su ti koji, osobito kad su djeca mala, određuju potrošačke navike odnosno odlučuju što će kupiti, a što neće, a upravo je komercijalni interes, na žalost, najčvršći argument onima koji neželjene sadržaje plasiraju. Stoga, pritisak krajnjih korisnika na izdavače, nakladnike i urednike medija da ne izlažu djecu pornografskim sadržajima, ne bi trebao proći bez odjeka.

*Izvor: Spolni razvoj djeteta, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, www.poliklinika-djeca.hr